

УДК 332.12:338.24:332.12:911.375.4

Мельник М. І.*доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу просторового розвитку,**ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України», Львів, Україна;
e-mail: mar.melnyk@gmail.com; ORCID ID: 0000-0001-8869-8666***Лещук І. В.***кандидат економічних наук,**старший науковий співробітник відділу просторового розвитку,**ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України», Львів, Україна;
e-mail: ira_leschukh@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-3860-0728***Щеглюк С. Д.***кандидат економічних наук,**старший науковий співробітник відділу просторового розвитку,**ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України», Львів, Україна;
e-mail: shchehliuk.sv@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-0820-5222*

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРУКТУРИ ЕКОНОМІКИ МІСТ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ: СЕКТОРАЛЬНИЙ ВИМІР

Анотація. Досліджено особливості трансформації структури економіки міст Західного регіону України. Для цього проаналізовано просторову концентрацію економічної діяльності в містах обласного значення Західного регіону України, а також швидкість та інтенсивність трансформації структури їхніх економік.

Залежно від структури економіки міст обласного значення в базовому періоді та інтенсивності структурних зрушень у ній упродовж досліджуваного періоду виокремлено два типи досліджуваних адміністративних одиниць: 1) міста обласного значення, які зберегли профільність економічної структури; 2) міста обласного значення, які диверсифікують структуру економіки. До останніх, зокрема, належать: а) міста обласного значення — промислові центри, які диверсифікували свою діяльність шляхом розвитку сервісної економіки; б) міста обласного значення, які трансформували структуру економіки в напрямі розвитку промисловості; в) міста обласного значення, які, попри поліпрофільність економічної структури в базовому періоді, наростили упродовж наступних років економічний потенціал лише в певному секторі економічної діяльності; г) інші міста обласного значення, зокрема ті, які змінили вектор економічної діяльності в напрямі розвитку суміжних галузей.

Констатовано існування *позитивних тенденцій* (вища адаптивність структури економіки досліджуваних адміністративних одиниць до сучасних умов соціально-економічного розвитку), а також *негативних тенденцій* (асиметричність регіонального суспільно-економічного розвитку внаслідок концентрації ділової активності та капіталу в містах обласного значення; диспропорційність секторальних і просторових структурних змін в економіці міст обласного значення; посилення монопрофільності економічного розвитку окремих міст обласного значення в контексті загострення ризиків економічної діяльності) у трансформаційних процесах економіки міст обласного значення.

Ключові слова: трансформація економіки, міста обласного значення, структура економіки, регіональна економіка, сектор економіки.

Формул: 2; рис.: 0; табл.: 2; бібл.: 10.

Melnyk M.*Doctor of Economics, Professor,**Head of the Department of Spatial Development,**State Institution «Institute of Regional Research**named after M. I. Dolishniy of the NAS of Ukraine», Lviv, Ukraine;**e-mail: mar.melnyk@gmail.com; ORCID ID: 0000-0001-8869-8666*

Leshchukh I.

*Ph. D. in Economics, Senior researcher of the Department of Spatial Development,
State Institution «Institute of Regional Research
named after M. I. Dolishniy of the NAS of Ukraine», Lviv, Ukraine;
e-mail: ira_leschukh@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-3860-0728*

Shcheliuk S.

*Ph. D. in Economics,
Senior researcher of the Department of Spatial Development,
State Institution «Institute of Regional Research
named after M. I. Dolishniy of the NAS of Ukraine», Lviv, Ukraine,
e-mail: shcheliuk.sv@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-0820-5222*

TRANSFORMATION OF THE ECONOMY STRUCTURE OF THE CITIES OF THE WESTERN REGION OF UKRAINE: SECTORAL DIMENSION

Abstract. Peculiarities of transformation of the structure of the economy of cities of the Western region of Ukraine are investigated. For this purpose, the spatial concentration of economic activity in the cities of regional significance of the Western region of Ukraine, as well as the speed and intensity of transformation of the structure of their economies are analyzed.

Depending on the structure of the economy of cities of regional importance in the base period and the intensity of structural changes in it during the study period, two types of studied administrative units are identified: 1) cities of regional importance, which retained the profile of economic structure; 2) cities of regional significance, which diversify the structure of the economy. The latter, in particular, include: a) cities of regional importance — industrial centers that have diversified their activities through the development of the service economy; b) cities of regional significance, which transformed the structure of the economy in the direction of industrial development; c) cities of regional significance, which, despite the multidisciplinary economic structure of the base period, increased in the following years the economic potential only in a certain sector of economic activity; d) other cities of regional significance, in particular those that have changed the vector of economic activity in the direction of development of related industries.

The existence of positive trends (higher adaptability of the structure of the economy of the studied administrative units to modern conditions of socio-economic development), as well as negative trends (asymmetry of regional socio-economic development due to concentration of business activity and capital in cities of regional significance; disproportionate sectoral and spatial structural changes) economy of cities of regional importance, strengthening the mono-profile of economic development of individual cities of regional importance in the context of exacerbation of risks of economic activity) in the transformation processes of the economy of cities of regional importance.

Keywords: economic transformation, cities of regional significance, economic structure, regional economy, sector of the economy.

Formulas: 2; fig.: 0; tabl.: 2; bibl.: 10.

Вступ. Структурні зміни в економіці є важливою складовою процесу економічного розвитку країни, адже саме вони стають потенційним джерелом зростання в економіці, оскільки зумовлюють перерозподіл робочої сили з низькопродуктивних у високопродуктивні сектори, що призводить до більш повного і кращого використання загальних ресурсів [1].

Економічний прогрес країн Західної Європи і більшості країн Південно-Східної Азії зумовлений глибокими структурними трансформаціями, зорієнтованими на забезпечення впровадження науково-технічного прогресу, оптимальне використання ресурсного потенціалу, прискорений розвиток на основі прогресивних технологій у сфері електроніки та машинобудування тощо. Структурна трансформація економіки виступає базисом досягнення нової якості економічного зростання на засадах інноваційної моделі розвитку, пов'язаної зі стрімким розвитком інформаційно-комунікативного середовища, наукових знань, запровадженням прогресивних технологій [2].

Поряд із цим аспектом, структурна трансформація має й інший — пов'язаний із соціальним проявом, що знаходить відображення у взаємозв'язку структури економіки зі зростанням добробуту населення, підвищенням рівня та якості його життя. Зазначене зумовлює необхідність діагностики тенденцій та ефективності трансформації структури економіки, дослідження її впливу на соціально-економічний розвиток і в підсумку розв'язання проблем інституційного забезпечення цих процесів.

Аналіз досліджень і постановка завдання. Окремі аспекти формування теоретико-методологічних основ структурної трансформації економіки і дослідження її впливу на соціально-економічний розвиток (останні, зокрема, здійснюються в основному на макрорівні) знайшли відображення в наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених. Так, трансформація економіки розглядається С. Івашиною [3] як форма суспільної трансформації, що охоплює всі сфери суспільного життя, виявляється в економіко-соціальних, економіко-культурних, економіко-політичних, економіко-духовних взаємодіях і відображає соціальний контекст розвитку економічної системи. При цьому суб'єктом трансформації економіки автор називає людину.

Безпекові питання структурно-інституціональної трансформації економіки регіону досліджує А. Гуменюк [4]. А взаємозалежності між трансформацією структури економіки регіонів і метрополізаційними процесами вивчають М. Мельник та О. Мацьків [5].

Б. Доган (Buğarı Doğan) [6], досліджуючи вплив структурної трансформації економіки на зайнятість (називаючи останню одним із найважливіших результативних показників трансформації структури економіки), констатує її перерозподіл із сільського господарства на користь сектору послуг. На активізацію розвитку сектору послуг, зокрема інформаційно-телекомунікаційних, унаслідок структурної трансформації економіки вказують і дослідження Дж. Галліполі та Х. Макрідіса (Giovanni Gallipoli, Christos A. Makridis) [7], а також Т. Гріса і В. Науде (Thomas Gries, Wim Naudé) [8].

Цікавим є дослідження впливу структурної трансформації економіки на податкову ефективність, здійснене колективом авторів під керівництвом С. Чевіка (Serhan Cevik) [9]. Так, дослідники: по-перше, констатують збільшення частки послуг у сукупній доданій вартості в розвинених країнах світу і країнах, що розвиваються, унаслідок структурних трансформацій економік цих країн; по-друге, вказують на те, що таке зростання обернено корелює з ефективністю ПДВ¹ унаслідок значного звуження бази оподаткування цим податком.

Разом з тим майже немає в науковій літературі дослідження впливу структурних трансформацій економіки на соціально-економічний розвиток міст, які сьогодні є центрами ділової активності та концентрації капіталу.

Тому **мета статті** полягає в дослідженні тенденцій секторальної трансформації структури економіки міст (на прикладі міст обласного значення Західного регіону України). Для досягнення мети використано систему загальних і спеціальних методів дослідження, зокрема: структурно-функціональний, факторний і системний аналіз, методи порівняння і синтезу. Для візуалізації та інтерпретації окремих даних було використано програму MS Excel.

Результати дослідження. Міста обласного значення (далі — МОЗ) є центрами економічної активності у відповідному регіоні (*табл. 1*), адже характеризуються вищою адаптивністю, порівняно з районами, до сучасних викликів і вимог соціально-економічного розвитку. З одного боку (щодо розвитку самих міст), зазначене явище є позитивним, а з другого — без поширення позитивних імпульсів розвитку на прилеглі території (аж до периферії) важко досягти збалансованого регіонального розвитку.

¹ Показник бюджетної ефективності ПДВ відображає, скільки надходжень ПДВ у відсотках до ВВП припадає на 1 % номінальної ставки. Відповідно, що більший цей показник, то краще працює система ПДВ у країні.

Таблиця 1

**Просторова концентрація економічної діяльності в містах обласного значення
Західного регіону України у 2012 р. та 2018 р.**

Міста обласного значення відповід- ного регіону	Роки								Зміна, 2018 р. до 2012 р., в. п.			
	2012				2018							
	Частка МОЗ у загальнообласному показнику, %											
	Промисловість	Будівництво	Торівля	Послуги	Промисловість	Будівництво	Торівля	Послуги	Промисловість	Будівництво	Торівля	Послуги
	Обсяг реалізованої промислової продукції, млн грн	Обсяг виконаних будівельних робіт, млн грн	Роздрібний товарооборот підприємств, млн грн	Обсяг наданих послуг, млн грн	Обсяг реалізованої промислової продукції, млн грн	Обсяг виконаних будівельних робіт, млн грн	Роздрібний товарооборот підприємств, млн грн	Обсяг наданих послуг, млн грн	Обсяг реалізованої промислової продукції, млн грн	Обсяг виконаних будівельних робіт, млн грн	Роздрібний товарооборот підприємств, млн грн	Обсяг наданих послуг, млн грн
Львівська обл.	55,3	56,3	74,5	78,7	56,9	64,8	82,0	73,4	1,5	8,4	7,6	-5,3
Волинська обл.	64,9	71,0	67,8	81,5	58,0	81,3	70,7	65,3	-6,9	10,3	2,9	-16,2
Тернопільська обл.	-	62,1	65,2	73,9	55,8	85,5	75,1	89,2	55,8	23,3	10,0	15,3
Івано-Франківська обл.	55,5	65,1	71,3	81,3	73,7	75,0	78,3	87,8	18,2	9,9	7,0	6,5
Чернівецька обл.	58,0	73,0	68,1	88,4	49,6	82,7	76,0	90,6	-8,4	9,7	7,8	2,2
Закарпатська обл.	31,9	66,1	56,6	59,9	34,1	55,7	62,5	42,8	2,1	-10,4	6,0	-17,1
Рівненська обл.	68,6	80,7	64,9	79,0	58,3	66,3	72,0	82,8	-10,4	-14,4	7,1	3,8

Примітка. Розраховано за даними Головних управлінь статистики у відповідних областях України (на основі відповідей на публічні запити).

Так, 2018 року просторова диспропорційність суспільно-економічного розвитку через концентрацію економічної діяльності в МОЗ найбільше прослідковувалася в Тернопільській та Івано-Франківській областях і посилилася, порівняно із 2012-м, за всіма досліджуваними секторами економічної діяльності. Зокрема, зростання частки виконаних будівельних робіт у МОЗ Тернопільської області в загальнообласному показнику, насамперед, зумовили збільшення чисельності населення (за рахунок надання статусу МОЗ 2013 року місту Чорткову, а 2015-го — двом містам Тернопільської області — містам Кременець і Бережани) та обсягу прийнятого в експлуатацію житла в МОЗ регіону (відповідно, на 34 і 73,4 %).

Натомість деяке зниження чисельності населення в МОЗ Закарпатської та Рівненської областей, у тому числі внаслідок субурбанізації (середньорічний темп росту у 2012—2018 рр., відповідно, 98,9 і 98,8 %) супроводжувалося зниженням частки виконаних будівельних робіт у МОЗ вказаних регіонів у загальнообласному показнику. Крім того, наслідком зниження частки будівельного сектору в структурі економіки міст Закарпатської області стало й зниження 2018 року щодо 2012-го р. обсягу прийняття в експлуатацію житла на 16,8 %.

Деконцентрацію ділової активності в секторі послуг у Закарпатській і Волинській областях насамперед зумовило зростання рекреаційної, курортної та туристичної активності за межами МОЗ зазначених регіонів. А у Львівській області 2018 року порівняно із 2012-м спостерігалася активізація розвитку сектору послуг у районах, що межують із м. Львовом, — Пустомитівському, Городоцькому і Жовківському, де обсяг наданих послуг за вказаний період зріс на 1 945 млн грн, 454,8 млн грн і 284,9 млн грн відповідно [10].

Загалом, з-поміж досліджуваних секторів економічної діяльності найнижчою була концентрація в МОЗ промислового виробництва відповідного регіону, зокрема в МОЗ Закарпатської області (2018 року 34,1 % від обласного показника), де впродовж досліджуваного періоду активно наростили свій промисловий потенціал Виноградівський, Ужгородський і Перечинський райони (обсяг реалізованої промислової продукції зріс 2018 року щодо 2012-го у 2,1, 2,7 і 3,2 рази відповідно) [10].

Таблиця 2

Швидкість та інтенсивність трансформації структури економіки міст обласного значення Західного регіону України

Показники	2012 р.						2018 р.						Швидкість зрушень, в. п. (2018 р. до 2012 р.)						Інтенсивність зрушень, % (2018 р. до 2012 р.)			
	Частина сектору економічної діяльності, %						Частина сектору економічної діяльності, %						Частина сектору економічної діяльності, %						Частина сектору економічної діяльності, %			
	Обсяг реалізованої продукції, млн грн	Обсяг виконаних будівельних робіт, млн грн	Розподілений товарооборот, млн грн	Обсяг наданих послуг, млн грн	Обсяг реалізованої продукції, млн грн	Обсяг виконаних будівельних робіт, млн грн	Розподілений товарооборот, млн грн	Обсяг наданих послуг, млн грн	Обсяг реалізованої продукції, млн грн	Обсяг виконаних будівельних робіт, млн грн	Розподілений товарооборот, млн грн	Обсяг наданих послуг, млн грн	Обсяг реалізованої продукції, млн грн	Обсяг виконаних будівельних робіт, млн грн	Розподілений товарооборот, млн грн	Обсяг наданих послуг, млн грн	Обсяг реалізованої продукції, млн грн	Обсяг виконаних будівельних робіт, млн грн	Розподілений товарооборот, млн грн	Обсяг наданих послуг, млн грн	Обсяг реалізованої продукції, млн грн	Обсяг виконаних будівельних робіт, млн грн
Львівська область																						
Львів	40,2	3,3	32,4	24,1	43,6	5,0	28,2	23,3	3,3	1,6	-4,2	-0,8	108,3	149,0	87,0	96,8	108,3	149,0	87,0	96,8	108,3	149,0
Борислав	84,5	0,9	10,3	4,3	84,7	---	9,1	6,2	0,2	---	-1,2	1,9	100,2	---	88,8	145,8	100,2	---	88,8	145,8	100,2	---
Дрогобич	38,7	3,9	32,7	24,7	32,8	1,1	29,3	36,8	-5,9	-2,8	-3,4	12,1	84,8	28,2	89,5	149,1	84,8	28,2	89,5	149,1	84,8	28,2
Моршин	67,8	0,2	3,7	28,2	75,2	---	5,3	19,5	7,4	---	1,6	-8,7	110,9	---	142,3	69,0	110,9	---	142,3	69,0	110,9	---
Новий Розділ	77,2	1,3	17,2	4,3	83,9	0,7	9,2	4,2	8,6	-0,6	-8,0	0,0	111,2	51,5	53,6	99,2	111,2	51,5	53,6	99,2	111,2	51,5
Самбір	37,2	1,9	37,7	23,1	42,9	1,2	34,4	21,5	5,7	-0,7	-3,3	-1,7	115,2	62,3	91,3	92,9	115,2	62,3	91,3	92,9	115,2	62,3
Стрий	49,0	0,6	32,0	18,3	36,4	2,9	42,3	18,2	-12,7	2,3	10,5	-0,1	74,2	468,7	132,8	99,5	74,2	468,7	132,8	99,5	74,2	468,7
Трускавець	7,7	0,5	20,3	71,4	9,6	1,7	19,3	69,3	1,9	1,2	-1,0	-2,1	124,1	329,1	95,2	97,1	124,1	329,1	95,2	97,1	124,1	329,1
Червоноград	42,1	2,9	44,8	10,3	50,5	2,6	36,6	10,3	8,4	-0,2	-8,2	0,0	120,1	91,7	81,7	100,0	120,1	91,7	81,7	100,0	120,1	91,7
Волинська область																						
Луцьк	36,7	3,7	32,1	27,4	44,2	6,9	30,0	18,9	7,5	3,2	-2,1	-8,5	120,3	186,4	93,4	69,0	120,3	186,4	93,4	69,0	120,3	186,4
Володимир-Волинський	51,2	2,3	35,4	11,1	52,8	1,4	36,2	9,7	1,5	-0,9	0,7	-1,4	103,0	61,5	102,1	87,3	103,0	61,5	102,1	87,3	103,0	61,5
Ковель	21,9	2,5	69,9	5,6	23,3	2,4	33,9	40,4	1,3	-0,2	-36,0	34,8	106,1	94,0	48,5	716,4	106,1	94,0	48,5	716,4	106,1	94,0
Нововолинськ	79,5	2,2	9,0	9,3	83,5	1,1	9,0	6,4	4,0	-1,1	0,0	-2,9	105,0	50,2	100,3	68,7	105,0	50,2	100,3	68,7	105,0	50,2
Тернопільська область																						
Тернопіль	0,1	8,1	59,8	32,0	48,4	6,3	20,2	25,1	48,4	-1,8	-39,6	-6,9	77214,1	77,5	33,8	78,3	77214,1	77,5	33,8	78,3	77214,1	77,5
Бережани	---	---	---	---	52,4	0,9	35,4	11,3	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
Кременець	---	---	---	---	---	6,2	78,8	15,0	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
Чортків	---	---	---	---	28,0	---	17,7	54,3	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
Івано-Франківська область																						
Івано-Франківськ	47,3	4,9	33,4	14,4	46,1	7,7	26,4	19,8	-1,2	2,8	-7,0	5,4	97,4	158,3	79,0	137,6	97,4	158,3	79,0	137,6	97,4	158,3
Болехів	93,9	0,3	3,5	2,3	63,6	4,4	15,0	17,0	-30,3	4,1	11,5	14,7	67,7	1603,4	428,0	737,7	67,7	1603,4	428,0	737,7	67,7	1603,4
Бурштин	100,0	---	---	---	98,4	0,3	1,1	0,2	-1,6	0,3	1,1	0,2	98,4	---	---	---	98,4	---	---	---	---	---
Калуш	24,9	7,6	56,7	10,8	92,1	0,5	5,1	2,3	67,2	-7,1	-51,6	-8,5	369,4	6,8	9,0	21,1	369,4	6,8	9,0	21,1	369,4	6,8
Колячків	42,4	1,4	42,6	13,6	89,8	0,2	8,7	1,4	47,3	-1,3	-33,8	-12,2	211,7	11,2	20,5	9,9	211,7	11,2	20,5	9,9	211,7	11,2
Яремче	1,0	0,4	31,2	67,4	27,0	---	16,3	56,7	26,0	---	-14,9	-10,7	2723,0	---	52,2	84,2	2723,0	---	52,2	84,2	2723,0	---
Чернівецька область																						
Чернівці	34,4	6,3	51,7	7,6	40,0	4,4	35,9	19,7	5,6	-1,9	-15,8	12,2	116,2	69,5	69,4	260,9	116,2	69,5	69,4	260,9	116,2	69,5
Новоград-Волинський	5,8	80,7	12,0	1,5	5,6	75,2	11,3	7,8	-0,2	-5,5	-0,7	6,4	97,3	93,2	94,0	533,3	97,3	93,2	94,0	533,3	97,3	93,2
Закарпатська область																						
Ужгород	20,9	4,0	57,5	17,5	38,7	5,0	42,0	14,3	17,8	1,0	-15,6	-3,2	184,9	125,7	72,9	81,6	184,9	125,7	72,9	81,6	184,9	125,7
Берегове	50,0	0,7	39,8	9,6	51,6	---	35,3	13,2	1,6	---	-4,5	3,6	103,2	---	88,6	138,1	103,2	---	88,6	138,1	103,2	---
Мукачеве	45,2	1,9	41,3	11,6	39,6	4,3	37,5	18,6	-5,5	2,4	-3,9	7,0	87,8	224,3	90,6	160,5	87,8	224,3	90,6	160,5	87,8	224,3
Хуст	19,0	4,7	67,7	8,7	26,5	4,0	59,9	9,6	7,5	-0,7	-7,8	1,0	139,8	84,7	88,5	111,3	139,8	84,7	88,5	111,3	139,8	84,7
Чоп	11,9	---	47,0	41,1	34,6	---	32,1	33,4	22,6	---	-14,9	-7,7	290,2	---	68,3	81,2	290,2	---	68,3	81,2	290,2	---
Рівненська область																						
Рівне	43,3	9,8	29,3	17,7	43,1	4,2	27,9	24,8	-0,2	-5,5	-1,4	7,1	99,6	43,3	95,3	140,2	99,6	43,3	95,3	140,2	99,6	43,3
Дубно	80,4	0,2	11,6	7,8	72,7	0,0	11,3	16,0	-7,7	-0,2	-0,3	8,1	90,4	20,7	97,7	203,6	90,4	20,7	97,7	203,6	90,4	20,7
Вараш	91,2	2,6	5,2	1,0	89,3	5,7	4,8	0,2	-1,9	3,1	-0,4	-0,8	97,9	220,7	92,9	19,8	97,9	220,7	92,9	19,8	97,9	220,7
Острозька	14,8	8,2	67,5	9,6	5,7	28,2	50,8	15,3	-9,1	20,0	-16,7	5,8	38,6	342,9	75,3	160,5	38,6	342,9	75,3	160,5	38,6	342,9

* --- Немає даних.

Примітка. Розраховано за даними Головного управління статистики у відповідних областях України (на основі відповідей на публічні запити)

Діагностика структури економіки МОЗ Західного регіону України дозволяє констатувати монопрофільність їхнього розвитку із переважанням у більшості міст промислового виробництва (наприклад, міста Борислав, Новий Розділ, Нововолинськ, Бурштин, Калуш, Вараши), а також у деяких містах сектору послуг (наприклад, міста Трускавець, Ковель, Яремче; див. *табл. 2*).

Оцінювання інтенсивності структурних зрушень, здійснено за формулою

$$I_{C3} = \frac{ЧСЕД_i^{36}}{ЧСЕД_i^6} \cdot 100\%, \quad (1)$$

де I_{C3} — інтенсивність структурних зрушень економіки i -го МОЗ за аналізований період; $ЧСЕД_i^{36}$ — частка певного сектору економічної діяльності у структурі економіки i -го МОЗ у звітному році; $ЧСЕД_i^6$ — частка певного сектору економічної діяльності у структурі економіки i -го МОЗ у базовому році за всіма досліджуваними секторами, дозволяє виокремити два типи МОЗ залежно від структури їхньої економіки 2012 року та інтенсивності структурних зрушень у ній упродовж 2012—2018 рр.:

1. МОЗ, які зберегли профільність економічної структури. До цього типу ввійшли лише міста — типові промислові центри, тобто міста, у структурі економіки яких (за показником реалізації товарів, робіт і послуг) 2012 року 50 % і більше займало промислове виробництво, яке й надалі продовжує більш активно розвиватися, порівняно з іншими секторами. Це міста Новий Розділ, Володимир-Волинський, Нововолинськ, Бурштин. Фактично названі міста упродовж досліджуваного періоду зберегли свою монопрофільність, що в довгостроковій перспективі може стати загрозою (чи перешкодою) збалансованого економічного розвитку.
2. МОЗ, які диверсифікують структуру економіки. До цього типу належать:
 - 2.1. МОЗ — промислові центри, які упродовж досліджуваного періоду диверсифікували свою діяльність шляхом розвитку сервісної економіки. Зокрема, у м. Борислав, Берегове та Дубно, де нарощення економічного потенціалу відбулося у секторі послуг, у м. Моршині — у торгівлі, а в м. Вараши — у будівництві. У контексті зазначеного окремо слід виділити м. Болехів, яке, будучи 2012 року виключно промисловим центром (у структурі економіки міста промисловість займала 93,9 %), упродовж наступних років значно наростило власний потенціал одразу у трьох секторах економічної діяльності — будівництві, послугах і торгівлі.
 - 2.2. МОЗ, які трансформували структуру своєї економіки в напрямі розвитку промисловості, де додана вартість промислової діяльності є вищою, порівняно з іншими секторами. До цього типу належать міста Тернопіль, Калуш, Ужгород і Хуст, левову частку у структурі економіки яких 2012 року становила торгівля, а також м. Яремче, пріоритетом економічної діяльності якого були послуги.
 - 2.3. МОЗ, які, попри поліпрофільність економічної структури 2012 року, наростили упродовж наступних років економічний потенціал лише в певному секторі економічної діяльності. До цього типу належать: а) міста-обласні центри Львів, Луцьк та Івано-Франківськ, а також м. Мукачево, які збільшивши у попередні роки потенціал у промисловості, торгівлі та послугах, сьогодні активізували розвиток будівництва; б) міста Самбір, Червоноград, Коломия і Чоп, де сьогодні активно розвивається промисловість; в) міста Дрогобич і Рівне, які стали осередками розвитку сектору послуг.
 - 2.4. Інші МОЗ. Сюди віднесемо ті міста, які змінили вектор економічної діяльності в напрямі розвитку суміжних галузей. Наприклад, у містах Ковель і Чернівці, де 2012 року левову частку займала торгівля, сьогодні інтенсивніше розвивається сектор послуг. Натомість м. Трускавець — осередок рекреації, туризму тощо, трансформувало свою діяльність у бік розвитку будівництва.

Динаміку структурних процесів в економіці МОЗ Західного регіону у 2012—2018 рр. розкривають показники швидкості структурних зрушень, розраховані в розрізі досліджуваних секторів економічної діяльності за формулою:

$$ШВ_{СЗ} = ЧСЕД_i^{36} - ЧСЕД_i^6, \quad (2)$$

де $ШВ_{СЗ}$ — швидкість структурних зрушень економіки i -го МОЗ за аналізований період.

Аналіз показує, що упродовж досліджуваного періоду структура економіки низки МОЗ, зокрема, міст Тернополя, Калуша, Коломиї, Яремче, Самбора і Чопа, трансформувалася у бік зростання частки промисловості. Примітно, що така трансформація в більшості міст відбулася за рахунок деякого зниження у структурі економіки частки торгівлі (наприклад, у м. Тернополі — на 39,6 в. п. 2018 року, порівняно із 2012-м, у м. Ковелі — 36 в. п., а в м. Коломиї — 33,8 в. п.).

У результаті за останні 10 років структура економіки лише половини МОЗ Західного регіону України трансформувалася в напрямі розвитку сервісної економіки (зокрема, міста Дрогобич, Болехів, Чернівці, Рівне і Дубно), що відповідає постіндустріальному розвитку країни. Хоча така диверсифікація зумовлена не так зростанням сфери послуг, як деіндустріалізацією. Так, на кінець 2018 р. частка обсягу наданих послуг у структурі економіки коливалася від 0,2 % у містах Бурштин і Вараж до 54,3 % — у м. Чортків. Радше винятком можна назвати м. Трускавець та Яремче, де зазначений вище показник становив відповідно 69,3 і 56,7 %, адже названі міста — потужні центри надання курортних, оздоровчих, рекреаційних та туристичних послуг. При цьому зазначимо, активний розвиток сектору послуг у великих містах сьогодні виступає показником високого рівня розвитку економіки, продуктивності суспільної праці, служить основою функціонування економіки, підтримки соціальних і загальнодержавних пріоритетів.

Висновки. Результати оцінювання секторального виміру трансформації структури економіки МОЗ Західного регіону України дозволяють констатувати вищу адаптивність структури економіки МОЗ, порівняно з адміністративними районами, до сучасних умов соціально-економічного розвитку. Разом з тим спостерігається диспропорційність секторальних і просторових структурних змін в економіці МОЗ; посилення монопрофільності економічного розвитку окремих МОЗ, що є негативним чинником у контексті загострення ризиків економічної діяльності; зниження частки сфери послуг в економіці половини досліджуваних МОЗ, що не відповідає постіндустріальному трендові економічного розвитку.

Провокуючи асиметричність регіонального суспільно-економічного розвитку, концентрація ділової активності та капіталу в МОЗ зумовлює погіршення якості довкілля в містах (зокрема внаслідок високої концентрації промислового виробництва); зростання навантаження на житлово-комунальне господарство, транспортну та соціальну (лікарні, школи, дитячі садки тощо) інфраструктуру МОЗ (зокрема внаслідок високої концентрації сектору житлового будівництва); перенасиченість ринку праці в МОЗ, активізацію трудової міграції населення монофункціональних міст, збільшення частки неформальної зайнятості, фрілансерів тощо з поступовим утворенням «кадрового голоду» на периферії. Зважаючи на вищезазначене, пріоритетом регіонального розвитку має стати нівелювання його диспропорційності і забезпечення диверсифікації ризиків соціально-економічного розвитку, зокрема, внаслідок розосередження ділової активності у просторі та забезпечення збалансованого розвитку всіх секторів економіки.

Література

1. Thind M., Singh L. Structural Change and Economic Growth across Major States of India. *Millennial Asia*. 2018. № 9 (2). P. 162—182.
2. Мельник А., Васіна А. Структурна трансформація національної економіки України як чинник модернізації інституційного базису її розвитку. *Журнал європейської економіки*. 2010. Т. 9 (№ 1). С. 37—58.
3. Івашина С., Івашина О. Соціально-інституціональні аспекти економічної трансформації. *Проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 309—314. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2014_2_45.

4. Гуменюк А. М. Безпека структурно-інституціональної трансформації економіки регіону: теоретичні основи та прикладні аспекти : монографія. Київ : НІСД, 2014. 468 с.
5. Мельник М., Мацьків О. Структурна трансформація економіки обласних центрів Західного регіону України в контексті метрополізації. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2014. Вип. 3. С. 231—243.
6. Doğan B. The Effects of Economic Structural Transformation on Employment: An Evaluation in the Context of Economic Complexity and Product Space Theory. 2017.
7. Gallipoli G., Makridis Ch. Structural transformation and the rise of information technology. *Journal of Monetary Economics*. 2018.
8. Gries T., Naudé W. Entrepreneurship and Structural Economic Transformation. *Research Paper*. 2008. № 062. Helsinki : UNU-WIDER.
9. Cevik, S. (et al.). Structural Transformation and Tax Efficiency. 2019. URL : <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2019/02/15/Structural-Transformation-and-Tax-Efficiency-46552>.
10. Структурна трансформація економіки міст Західного регіону України: передумови, чинники та особливості : наукова доповідь / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України» ; наук. ред. М. І. Мельник. Львів, 2020. 163 с.

Статтю рекомендовано до друку 11.11.2020

© Мельник М. І., Лещук І. В., Щеглюк С. Д.

References

1. Thind, M., & Singh, L. (2018). Structural Change and Economic Growth across Major States of India. *Millennial Asia*, 9 (2), 162—182. <https://doi.org/10.1177/0976399618786329>.
2. Melnyk, A., & Vasina, A. (2010). Strukturalna transformatsiia natsionalnoi ekonomiky Ukrainy yak chynnyk modernizatsii instytutsiinoho bazysu yii rozvytku [Structural transformation of the national economy of Ukraine as a factor in modernizing the institutional basis of its development]. *Zhurnal yevropeiskoi ekonomiky — Journal of the European Economy*, 1 (9), 37—58 [in Ukrainian].
3. Ivashyna, S., & Ivashina, O. (2014). Sotsialno-instytutsionalni aspekty ekonomichnoi transformatsii [Socio-institutional aspects of economic transformation]. *Problemy ekonomiky — Problems of Economy*, 2, 309—314. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2014_2_45 [in Ukrainian].
4. Humeniuk, A. M. (2014). Bezpeka strukturalno-instytutsionalnoi transformatsii ekonomiky rehionu: teoretychni osnovy ta prykladni aspekty [Security of structural-institutional transformation of the region's economy: theoretical foundations and applied aspects]. Kyiv: NISD [in Ukrainian].
5. Melnyk, M., & Matskiv, O. (2014). Strukturalna transformatsiia ekonomiky oblasnykh tsentriv Zakhidnoho rehionu Ukrainy v konteksti metropolizatsii [Structural transformation of the economy of regional centers of the Western region of Ukraine in the context of metropolization]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy — Socio-economic problems of the modern period of Ukraine*, 3 (107), 231—243 [in Ukrainian].
6. Doğan, B. (2017). The Effects of Economic Structural Transformation on Employment: An Evaluation in the Context of Economic Complexity and Product Space Theory. <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-2008-5.ch016>.
7. Gallipoli, G., & Makridis, Ch. (2018). Structural transformation and the rise of information technology. *Journal of Monetary Economics*. <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2018.05.005>.
8. Gries, T., & Naudé, W. (2008) Entrepreneurship and Structural Economic Transformation. *Research Paper*, 062. Helsinki: UNU-WIDER.
9. Cevik, S. (et al.). (2019). Structural Transformation and Tax Efficiency. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2019/02/15/Structural-Transformation-and-Tax-Efficiency-46552>.
10. Melnik, M. I. (Ed.). (2020). *Strukturalna transformatsiya ekonomiky mist Zakhidnoho rehionu Ukrainy: peredumovy, chynnyky ta osoblyvosti: naukova dopovid [Structural transformation of the urban economy of the Western region of Ukraine: preconditions, factors and features: scientific report]*. Lviv [in Ukrainian].

The article is recommended for printing 11.11.2020

© Melnyk M., Leshchuk I., Shcheglyuk S.